

MEDITERANSKE IGRE U SPLITU 1979. GODINE

Matea Mihaljević Jurković
Filozofski fakultet u Splitu, Odsjek za povijest
E-mail: matea.mihaljevic@outlook.com
Pregledni rad

Sport je oduvijek predstavljao izuzetno važnu sastavnicu ljudskog života. U sportu se okupljaju ljudi diljem svijeta bez obzira na rasu, kulturu, vjeroispovijest, spol, nacionalnost i sl. To je područje uzajamnog ispreplitanja ideala suradnje, prijateljstva, jednakosti, područje u kojem se mogu ostvariti zapažena postignuća, rušiti rekordi, ispitivati vlastite granice, sposobnosti, dati sve od sebe. Osim toga, sport je i sjecište svih ljudskih aktivnosti. Pri priređivanju sportskih događaja najviše se očituju ekonomski, društveni, tehničko-tehnološki i drugi aspekti. Upravo se u tom smislu puno toga može saznati o pojedinoj državi organizatoru takvih događanja. Primjer velikog sportskog događaja su i Mediteranske igre, igre koje na istom mjestu u isto vrijeme svake četiri godine okupljaju sportaše mediteranskih zemalja. Organizator Osmih mediteranskih igara bio je grad Split 1979. godine, odnosno tadašnja Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija. Bio je to sportski događaj koji je podigao ugled Jugoslavije i koji je u mnogočemu predstavljao pravu revoluciju. Zato nam se nameću pitanja kako je Split uopće dobio status domaćina Mediteranskih igara, u čemu se očituje njihov značaj za tadašnje društvo i razvoj sporta na nacionalnoj i međunarodnoj razini te što one Splitu danas znače.

Ključne riječi: *sport, Mediteranske igre, Split, Jugoslavija, sportski objekti, financiranje igara, marketing, propaganda, mediji, JNA, servisi*

Povijest Mediteranskih igara

Mediteranske su igre nakon Olimpijskih igara najvažniji sportski događaj za mediteranske zemlje i održavaju se svake četiri godine. Ujedno su i prilika da se na jednom mjestu okupe mladi sportaši s triju kontinenata: Europe, Azije i Afrike. Ideju održavanja Mediteranskih igara pokrenuo je predsjednik egipatskog Nacionalnog olimpijskog odbora te član i potpredsjednik Međunarodnog olimpijskog odbora Mohamed Taher Paša uz pomoć Grka Ioannisa Ketseasa, člana Međunarodnog olimpijskog odbora na Olimpijskim igrama u Londonu 1948. godine. Razdoblje u kojem je rođena ta ideja obilježavala je napetost između velikih sila, SAD-a i SSSR-a, te se činilo kako bi se upravo preko sporta mogli ostvariti ideali miroljubivosti i udruživanja.⁴²⁷

⁴²⁷ „Od Aleksandrije do Splita“, *Mediteranpress*, 14. rujna 1979., 3.

Kako je Split dobio Mediteranske igre?

Split nije bio jedini jugoslavenski grad koji se kandidirao za domaćina igara. Rijeka je također bila kandidat. Ideja da se Split kandidira za domaćina Osmih mediteranskih igara rodila se u Savezu za fizičku kulturu Općine Split u ožujku 1969. godine. O samoj su ideji bile upoznate sve tadašnje sportske organizacije Splita, Upravni odbor SFK Općine Split i sve društveno-političke organizacije Splita. Razvijena je velika aktivnost i u nizu sastanaka s najvišim predstavnicima SFK Hrvatske i Jugoslavije u Zagrebu i Beogradu, izboreno je pravo Splita da se kandidira, uz prethodnu eliminaciju Rijeke. Kao razlog eliminiranja Rijeke navodile su se prednosti Splita kao grada koji je uživao zavidnu sportsku tradiciju i koji je potencijalno mogao organizirati Mediteranske igre. Nakon toga je trebalo ostvariti suglasnost svih navedenih organizacija. Split je pripremio opsežnu dokumentaciju, uključujući i vrlo kvalitetan i značajan propagandni materijal, i dostavio je Međunarodnom odboru Mediteranskih igara u Ateni 5. listopada 1971. godine za Kongres Mediteranskih igara u Izmiru, gradu u kojem se odlučivalo o domaćinu idućih igara.⁴²⁸

Slijedom okolnosti Alžir je izabran kao domaćin Mediteranskih igara 1975., ali nije sve bilo izgubljeno jer je načelno donesen zaključak da se Igre 1979. godine održe u Splitu uz neslužbenu izjavu budućih potencijalnih domaćina Igara, Francuske i Grčke, da se neće kandidirati iz obzira prema Jugoslaviji. Štoviše, Tito je prije samog sastanka u Izmiru reagirao na predloženu kandidaturu. Izrazio je mišljenje da bi o interesu Alžira trebalo voditi računa budući da bi održavanje Sedmih mediteranskih igara u Alžiru bilo presudno za daljnji razvoj sporta u Alžiru i Africi. Takav stav Tito je potkrijepio činjenicom da je Alžir prijateljska nesvrstana zemlja i da do pobjede alžirske revolucije nije imala mogućnost za razvoj sporta.⁴²⁹ Konačno je na Kongresu Međunarodnog odbora Mediteranskih igara u Alžiru 1975. godine bila prihvaćena kandidatura Splita da bude grad domaćin Igara. Odmah potom uslijedilo je osnivanje odgovarajućih organa i odbora, posebno Privremenog odbora, Komiteta 8. mediteranskih igara i Izvršnog komiteta, kako bi mogle započeti pripreme i organizacija samih Igara.⁴³⁰ U organizaciji Igara ključno je bilo to što je predsjednik SFRJ-a Josip Broz Tito prihvatio pokroviteljstvo nad Igrama, što

⁴²⁸ *Izveštaj o pripremama i organiziranju VIII. mediteranskih igara*

⁴²⁹ Zekić, „Mediteranske igre“, 106.

⁴³⁰ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 14-15.

je pridonijelo ugledu Igara u Jugoslaviji i neposrednim organizatorima pomoglo u radu na pripremama Igara.⁴³¹

U razdoblju odvijanja Igara u Splitu sredozemni je prostor bio opterećen sukobima. U tom se smislu mogu izdvojiti napad Sovjetskoga Saveza na Afganistan te kronični sukobi na Bliskom istoku. Sredozemlje je, kao poprište različitih interesa, imalo izniman značaj u međunarodnim odnosima. Ono je povezivalo europski jug i afrički sjever te Iberski poluotok na zapadu i arapsku izraelsku obalu na istoku. Ključni problemi i otvorena pitanja u to su vrijeme bili: sučeljavanje članica Zapadnoga i Istočnoga bloka, nesvrstanih, financijski siromašnih i naftom bogatih zemalja, tursko protivljenje ulasku Grčke u Europsku ekonomsku zajednicu i ciparsko pitanje o razgraničenju epikontinentalnoga pojasa u Egejskom moru. Politička je situacija bila veoma napeta, o čemu svjedoče i tiskani feljtoni uoči Igara i predstavljanje država sudionica.⁴³²

Slika 1. Službeni plakati Osmih mediteranskih igara⁴³³

Sportski objekti

Mediteranske igre s ukupno 24 sporta u svom redovnom programu trebale su imati osigurane sportske objekte. U vrijeme kada je Split bio određen kao domaćin Osmih mediteranskih igara, nije imao niti jedan važniji objekt koji bi zadovoljio potrebe i zahtjeve te sportske manifestacije. U Splitu i gradovima disperzije Igara (Makarskoj, Omišu, Trogiru, Sinju, Hvaru, Zadru, Šibeniku, Stobreču i Supetru) zato se pristupilo

⁴³¹ Zekić, „Mediteranske igre“, 111.

⁴³² Isto, 102.

⁴³³ <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/igre-koje-su-promijenile-split-20130211/print> (11. 5. 2017.)

izgradnji novih te rekonstrukciji i adaptaciji postojećih sportskih objekata. Ukratko, rekonstruirani su stadioni u Makarskoj, Zadru i Šibeniku te stadion Radničkog sportskog društva (RSD) u Splitu, postojeći objekti Sportskog centra Gripe i teniski tereni na Firulama (Zenti). Izgrađeni su sljedeći novi objekti: Gradski stadion i Kompleks bazena u Poljudu, sportska polivalentna dvorana na Gripama, sportska dvorana u Trogiru, stadion u Omišu, poligon konjičkih sportova u Sinju, objekti uz veslačku stazu u Zatonu kod Šibenika, sportski teren uz hotel „Kaktus“ u Supetru i Centar za streljačke sportove u Stobreču.

Program izgradnje novih i adaptiranja postojećih sportskih objekata izrađen je u skladu s materijalnim mogućnostima, ali i na temelju spoznaje veličine Mediteranskih igara. Društvenim dogovorom o organizaciji i financiranju Igara u tu su svrhu osigurana potrebna sredstva. Gradski je stadion bio centralni objekt Mediteranskih igara, mjesto na kojem su se održala sva atletska i finalna nogometna natjecanja te svečano otvaranje i zatvaranje Igara. Za projekt izgradnje stadiona bio je raspisan natječaj, a prihvaćen je prijedlog Ocjenjivačkog suda da se Gradski stadion u Poljudu izgradi po prvonagrađenom rješenju Borisa Magaša uz izvođača radova GP-a „Ivan Lučić Lavčević“ iz Splita. U neposrednoj blizini Gradskog stadiona planiran je i Kompleks bazena, koji je realiziran u suradnji s Komandom Vojno-pomorske oblasti Split tako da je SO Split financirala izgradnju 33-metarskog bazena, tribine te semaforSKU opremu u 50-metarskom bazenu, dok je Komanda Vojno-pomorske oblasti preuzela na sebe obavezu da ustupi Općini Split pravo na uporabu 50-metarskog bazena za sva republička, savezna i međunarodna plivačka i vaterpolska natjecanja. Projektant Komplexa bazena bio je Ivo Antić, dipl. ing. iz Beograda. U sklopu Sportskog centra „Gripe“ predviđena je izgradnja velike sportske dvorane, a sportska dvorana kapaciteta 1 300 gledatelja predviđena je i u sklopu Doma socijalističke omladine na lokaciji Bol-Plokite.

Sportski objekt streljana za malokalibarsku pušku predviđen je detaljnim urbanističkim planom poluotoka Marjana. Nedovršeni stadion u Parku skojevaca, koji je projektirao Vuko Bombardelli, splitski arhitekt, predviđen je kao stadion koji je za vrijeme Igara trebao služiti za treninge i eliminacijska atletska i nogometna natjecanja. Izgradnja Sportskog centra „Gripe“ započela je još 1969. godine. Predviđalo se da će centar biti dovršen u roku od deset godina kako bi svojim sadržajima omogućio održavanje niza sportskih natjecanja. Prijedlogom programa za definitivno urbanističko rješenje predviđeno je i ragbi igralište sa svim pratećim sadržajima, sportski dispanzer, nekoliko

pomoćnih igrališta te osposobljavanje postojeće sportske dvorane. Streljana za glinene golubove u Stobreču morala se rekonstruirati i adaptirati prema novoizrađenom programu, kao i teniska igrališta na Firulama (Zenti), uz izgradnju nekoliko novih.⁴³⁴

Financiranje Igara

Za pripremu, organiziranje i održavanje bilo je potrebno osigurati priljev znatnih količina financijskih sredstava. Već je prilikom isticanja kandidature bilo posve jasno da Split cjelokupnu odgovornost nije mogao sam snositi.⁴³⁵ Budući da je Igrama uistinu i bio priznat status općejugoslavenske manifestacije, to je značilo da se i model financiranja trebao temeljiti na stupnju razvoja jugoslavenskog društveno-političkog sustava.⁴³⁶ U skladu s osnovnim načelima socijalističkog samoupravljanja kao okosnice društveno-političkog sustava Jugoslavije ponuđena su rješenja za samoupravno i dogovoreno udruživanje sredstava po principima solidarnosti, dobrovoljnosti i uzajamnosti svih socijalističkih republika i socijalističkih autonomnih pokrajina.⁴³⁷

Za financiranje pripreme, organizacije i održavanja Mediteranskih igara dogovoren je i realiziran princip po kojem bi se Igre samofinancirale i kroz komercijalne i ostale djelatnosti.⁴³⁸ Predloženo je da osnovni izvori sredstava za financiranje Igara budu igre na sreću, a da se sredstva udruže na principu društvenog dogovora koji bi se zaključio između sudionika u organizaciji i financiranju Igara. Nogometni klubovi Jugoslavije i klubovi prve i druge nogometne lige van SR Hrvatske trebali su osigurati 10% od sredstava koja ostvare od sportske prognoze. Ukupna bi svota koju bi osigurala SR Hrvatska tada iznosila 206 000 000 dinara.⁴³⁹

U cijenu programa 8. mediteranskih igara od 2 532 569 899 dinara nisu bila uključena dodatna sredstva koja je trebala osigurati SO Split za plaćanje kamata zbog naknadno produženih rokova za vraćanje kredita. Općine disperzije Igara i SR Hrvatska sudjelovale su u financiranju troškova koji su obuhvaćali pripremu, organizaciju i održavanje Igara u mjestima disperzije u ukupnom iznosu od 10 894 511 dinara, s time

⁴³⁴ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 24-26.

⁴³⁵ *Izvještaj o pripremama i organiziranju VIII. mediteranskih igara*, 27.

⁴³⁶ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 107.

⁴³⁷ *Izvještaj o pripremama i organiziranju VIII. mediteranskih igara*, 35.

⁴³⁸ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 107.

⁴³⁹ *Izvještaj o pripremama i organiziranju VIII. mediteranskih igara*, 27-31.

da je na općine otpadalo 8 798 933 dinara, a na SR Hrvatsku 2 095 578. Može se zaključiti kako su općine, posebice SO Split i SR Hrvatska, činile veliki udio u financiranju.⁴⁴⁰

Ukoliko bi bilo nepredviđenih troškova, primjerice znatnih povećanja cijena građevinskog materijala i usluga, a samim time i planiranih troškova izgradnje objekata, onda bi se ponovno razmotrio cjelokupni plan financiranja Mediteranskih igara. Uzelo bi se u obzir veće sudjelovanje socijalističkih republika i socijalističkih autonomnih pokrajina. Pritom je trebalo imati na umu kamate i prateće troškove koji se odnose na kreditiranje od strane poslovnih banaka, odnosno izvođača radova i isporučitelja opreme. Potrebno je bilo uskladiti i vrijednost za svaki pojedini objekt i objekte u cjelini u odnosu na prethodno utvrđenu investicijsku vrijednost, a zatim usuglasiti i izvore prihoda.⁴⁴¹

U konačnici, od ukupnih je sredstava putem društvenih dogovora ostvareno 84,13%, što znači da je na proračunska sredstva otpalo samo 15,87%, a to nam opet implicira nepostojanje dodatnog opterećenja dohotka udruženog rada. Osnovni problem predstavljala je velika neusklađenost priljeva sredstava od igara na sreću (do 1985.) i odljeva sredstava (1979.), što je tražilo krupna financijska sredstva za plaćanje kamata po korištenim kreditima.⁴⁴² Drugi problem predstavljala je i neusklađenost dinamike pritjecanja planiranih prihoda s dinamikom izvođenja radova. Prihodi su planirani do 1. ožujka 1981., a izgradnja objekata do 30. svibnja 1979., s time da se računalo da će najintenzivniji priljev financija biti u 1978. i 1979. godini kada bi se izgradio najveći dio objekata. Takva nam situacija pokazuje da je postojao jaz između ostvarivanja i trošenja prihoda.⁴⁴³

Marketing i propaganda

Sportski događaji uvijek za sobom povlače pitanje financiranja. S jedne strane imamo svečanosti i natjecanja koja sa sobom nose sav onaj sjaj i veličanstvo, a s druge strane knjigovodstvo, mjenice i cjelokupnu ekonomsku logistiku. Treba imati na umu da u Jugoslaviji, usprkos organizaciji brojnih sportskih priredbi, nije bilo pokušaja sistematizacije i kategorizacije tih natjecanja. Može se reći da se u konačnici kompleksna tema Igara svela na dva glavna pitanja: kako izgraditi objekte i kako organizirati Igre.

⁴⁴⁰ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 102-105.

⁴⁴¹ *Izvještaj o pripremama i organiziranju VIII. mediteranskih igara*, 35-41.

⁴⁴² *Izvještaj o financiranju VIII. mediteranskih igara*, 5.

⁴⁴³ *Izvještaj o pripremama i organiziranju VIII. mediteranskih igara*, 35-41.

Financiranje i jedne i druge grane postavljeno je na dva kolosijeka. Koliko god se činili povezani, objekti su ipak predstavljali posebnu priču. Sredstva su trebala doći od mogućnosti Igara da prodaju same sebe, što je bio drugi glavni izvor financiranja, uz već spomenuti proračun. Iako pretenciozno, tim je pothvatom pokriveno 8% svih troškova. Osim u slučaju ulaznica, trgovalo se i pravima, odnosno pravom postavljanja propagandnih poruka, pravom pokroviteljstva, donatorstva, sponzorstva, pravom korištenja simbolike, poslovnih prostora, emitiranja na radiju ili televiziji. Naizgled komplicirano, zapravo je sve bilo vrlo jednostavno: imamo čovjeka koji je plaćanjem postao potrošač i tako stekao pravo iskazivanja svoje volje i pripadnosti te najizravnijeg dizanja ugleda Igrama. Poslovni subjekt kupuje pravo sponzorstva, daje, poklanja ili vodi skrb o Igrama. To su bila načela na kojima nije bilo lako graditi nešto čija je vrijednost premašivala milijune i upravo je na ovim vrijednostima počivao *Program marketinga* 1977. godine podijeljen na: licence, sponzorstvo, specijalne dobavljače, kovani novac, ulaznice, filateliju, propagandne površine, poslovne prostore i transfer autorskih prava. Cijeli je program trebao donijeti oko 6,6 milijuna dolara. Manjak vremena utjecao je na cjelokupan rad. U hodu se odgovaralo na pitanje koliko, nudila su se rješenja problema, usklađivanja omjera sudjelovanja u troškovima s proračunom na razini federacije, nastojalo se opravdati formulu samofinanciranja i sl. Istraživalo se, uključili su se strani ljudi i društveno-politički autoriteti iz cijele Jugoslavije, stvorila se Komisija za marketing, a sve je to imalo jedan cilj: rebalans *Programa marketinga* 1979. godine na 11,3 milijuna dolara. Sklopljeni su brojni ugovori, njih čak 57, s organizacijama udruženog rada, tekstilnom, trikotažnom, galanterijskom, prehrambenom, kemijskom, metalnom industrijom te industrijom suvenira.⁴⁴⁴

Sponzori, donatori, domaćini ekipa i domaćini sportova usmjeravali su se prema potrebama korisnika. Kupovalo se pravo isticanja podrške Igrama u svrhu vlastite propagande. Proizvođači prehrambenih proizvoda, različite sportske i uredske opreme, odjeće itd. postali su stalni dobavljači. Na tržištu su se pojavili i zlatnici nominalne vrijednosti od 1 500, 2 000 i 5 000 dinara te sedam moneta srebrnog novca od 100, 150, 200, 250, 300, 350 i 400 dinara. Na reversu su se nalazili simboli MIS-a uz obilježja mjesta u kojima su se Igre održavale te element novca, a na aversu lik predsjednika Tita. Ovaj je projekt donio više od 1/4 svih marketinških prihoda.

⁴⁴⁴ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 93-95.

Što se tiče ulaznica, laviralo se između skupljih s ciljem očuvanja ugleda Igara i jeftinijih kako bi se mogao privući što veći broj gledatelja. U distribuciju je bilo pušteno 736 000 ulaznica s prosječnom cijenom od 1,6 dolara po ulaznici. Filatelija je pak predstavljala veliki i revolucionarni marketinški projekt. Radilo se o izdavanju prigodnih maraka koje je bilo prepušteno Zajednici jugoslavenskih PTT poduzeća. Ona je za svoj račun izdala tri marke sa simbolima MIS-a, tj. tiskalo se i prodalo dvije serije od 50 milijuna komada.⁴⁴⁵ U rujnu 1979. godine u optjecaj su puštene tri komemorativne poštanske marke nominalnih vrijednosti od 2, 4,90 i 10 dinara. Tiskane su u Beogradu, a realizirao ih je beogradski akademski slikar Aleksandar Mileković. Marka od 2 dinara predstavljala je službeni znak Igara, marka od 4,90 službenu maskotu, a marka od 10 dinara sve zemlje sudionice predstavljene nacionalnim zastavama. Ljubiteljima filatelije na raspolaganju je bila i posebna kuverta u znaku MIS-a.⁴⁴⁶

Slika 2. Prigodne poštanske markice⁴⁴⁷

Ovaj projekt imao je jednu negativnu stranu, a to je da se realizirao relativno kasno pa je izgubljeno dragocjeno vrijeme jer je filatelija predstavljala golemi financijski i propagandni potencijal. Interijeri sportskih borilišta poprimili su novi izgled postavljanjem propagandnih poruka na propagandne površine. Javne gradske površine, fasade zgrada, publikacije, ulaznice, sve je bilo označeno reklamama. Dobit je iznosila oko 400 000 dolara. Projekt iskorištavanja poslovnih prostorija donio je minimalan financijski efekt. Organizirano je 111 prodajnih mjesta, od čega se njih jedanaest nalazilo u objektima MIS-a. Na pet punktova prodavani su suveniri Igara. Troškovi za realizaciju svih ovih

⁴⁴⁵ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 93-95.

⁴⁴⁶ Skataretiko, *Vodič za štampu*

⁴⁴⁷ <http://www.skijanje.rs/publikacije/knjige-o-zimskim-olimpijskim-igrama/zoi-1984-filatelija/> (29. 7. 2014.)

marketinških projekata planirani su na 8% ukupnog prihoda, no do kraja 1979. godine povećani su na 12,1%.⁴⁴⁸

Preko Sektora za marketing „Coca-Cola“, „Dalmacijavino“, „IKB“, „Emona“, „Brodoimpeks“ i „Tehničar“ dobili su veće propagandne površine na fasadama zgrada u najfrekventnijim dijelovima Splita. Zaključeni su i ugovori o domaćinima ekipa sudionika. Za njih su organizirani i posebni trgovački centri. Tako je „Jadran-tekstil“ angažirao jedan prodajni punkt u sportskom naselju Medena, gdje su posebno istaknuti proizvodi „Saponije“ iz Osijeka te „Slovenija šport-Adidasa“ iz Ljubljane. „Slobodna Dalmacija“ osigurala je i posebni punkt za prodaju novina i časopisa. Na Peristilu se čak otvorila i suvenirnica u kojoj su se mogle kupiti značke, privjesci, maskote, naljepnice, zastavice i ostali proizvodi koji su na sebi nosili znak Igara, ali i bedževi na koje je kupac mogao odmah utisnuti svoje ime i prezime.⁴⁴⁹ Kovnica „IKOM“ iz Zagreba za potrebe MIS-a izradila je 1 393 pobjedničke medalje, 2 500 službenih broševa, 20 000 bedževa, dok je Modna konfekcija „Rudnik“ sašila 6 000 košulja za osoblje MIS-a. „OBOD“ iz Cetinja ustupio je hladnjake različitih kapaciteta te strojeve za pranje rublja bez naknade. Proizvodnja ženskih čarapa „Polzela“ iz Polzele osigurala je za žensko osoblje u službi MIS-a hulahupke.⁴⁵⁰

Ipak, prevladalo je mišljenje kako je propaganda kao društveni fenomen djelotvornija i snažnija od bilo kojeg EPP-a. Iz te opće popularnosti Marketing je dobio svoj dio koji mu pripada – tisak, radio i televizija zaslužni su za kreiranje atmosfere u kojoj se lako moglo privući čitatelja, gledatelja i slušatelja da kupi majicu sa simbolima MIS-a, pa i ulaznicu. Može se zaključiti da su planovi u konačnici ostvareni, novac najprije zarađen, a onda i potrošen.⁴⁵¹ Računalo se da je sa simbolima MIS-a na tržište plasirano više od 120 000 000 proizvoda, od majica do poštanskih markica.⁴⁵²

Cjelokupna je jugoslavenska javnost bila zainteresirana za pripreme MIS-a. Osim što je MIS bio veliki sportski događaj za Split, SR Hrvatsku pa i Jugoslaviju, on je također nosio karakter društveno-političkog događaja i funkciju informiranja i propagande te je nadilazio okvire uobičajenog.⁴⁵³ To je značilo da je koncept informiranja morao biti širi od pukog izvještavanja o natjecateljima i stvaranju uvjeta za rad novinara, a u propagandi je

⁴⁴⁸ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 95-100.; Usp. nav. dj. „Izlog marketinga“, *Mediterranpress*, 10. rujna 1979.

⁴⁴⁹ „Izlog marketinga“, 7.

⁴⁵⁰ Isto

⁴⁵¹ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 101.

⁴⁵² „Sa simbolima MIS-a više od 120 milijuna proizvoda“, *Mediterranpress*, 17. rujna 1979., 8.

⁴⁵³ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 250.

trebalo napustiti klasično reklamiranje i oglašavanje. MIS je tako bio prisutan u prospektima i publikacijama turističkih organizacija i saveza, u avionima „Jugoslavenskog aerotransporta“ (JAT-a), na brodovima, nogometnim i drugim sportskim terenima, na graničnim prijelazima, u jugoslavenskim predstavništvima u inozemstvu, u školama, Armiji itd.⁴⁵⁴

Mediji

Ubrzo se krenulo na izdavanje *Mediterranpress*, u početku zamišljenog kao mjesečnik, koji bi donosio informacije o problemima u pripremi i organizaciji MIS-a, da bi se početkom 1979. godine krenulo s izdavanjem tjednika. Tekstove *Mediterranpress* kompletno su objavile redakcije beogradskog *Sporta*, zagrebačkih *Sportskih novosti* te splitske *Slobodne Dalmacije*, a u cijelosti ih je prenosila i agencija „Tanjug“. Dva su puta mjesečno najzanimljiviji i najvažniji tekstovi iz *Mediterranpress* plasirani i u inozemstvo na engleskom, francuskom i arapskom jeziku. U tijeku MIS-a *Mediterranpress* je postao dnevni list i bio je službeno glasilo Igara. U originalu je izlazio na hrvatsko-srpskom i francuskom jeziku, a u kopiji i na arapskom. Tiskanje novina namijenjenih sportskim službenicima, novinarima i samim organizatorima predstavljalo je prvi takav slučaj u povijesti Mediteranskih igara. U širok opseg poslova Komisije za informiranje i propagandu ulazilo je i tiskanje *Biltena* kojim je obuhvaćena kompleksna tematika Igara. Tiskan je i bogat *Opći vodič Igara* u 15 000 primjeraka te su obavljene i druge dužnosti potrebne za održavanje Igara.⁴⁵⁵

Između SFK-a Općine Split i direktora „Dalmacija filma“ Ive Sesardića snimljen je kratkometražni dokumentarni film *Grad Split – sportska metropola Jugoslavije* u režiji Duška Marovića. Taj film govori o povijesti grada Splita, a zatim i o njegovu sportskom životu navodeći neke od njegovih najslavnijih jugoslavenskih, europskih i svjetskih rekordera.⁴⁵⁶ U Jugoslaviji i inozemstvu prikazivao se film redatelja Antuna Vrdoljaka koji je govorio o Igrama i Splitu. Snimljene su i TV razglednice u trajanju od 30 sekundi o mjestima disperzije Igara i sportskim programima u njima. Još jedan film o Igrama režirao je Branko Lentić, a zvao se *Sadašnji trenutak MIS-a*, koji je s TV razglednicama spojen u jedan film te distribuiran radničkim i iseljeničkim klubovima u inozemstvu. U ljeto 1979.

⁴⁵⁴ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 28-30.

⁴⁵⁵ Isto, 250-252.

⁴⁵⁶ Ugovor za proizvodnju dokumentarnog filma „Split sportska metropola Jugoslavije“; Sinopsis za kratkometražni dokumentarni film/propagandu – Grad Split – sportska metropola Jugoslavije

godine TV Zagreb snimila je i poseban film o Igrama koji je prikazan u 80 zemalja svijeta. Priređene su i izložbe te prezentacije MIS-a u mediteranskim zemljama, kao i konferencije za inozemne novinare akreditirane u Beogradu.⁴⁵⁷

Tehnologija

U okviru sporta tehnologija predstavlja važan segment koji utječe na uspješnost manifestacije. U tu kategoriju ubrajaju se: mjerenje i objavljivanje rezultata, akustika, TV zatvorenog kruga, telekomunikacije i dizajn.⁴⁵⁸ Kompjutorizacija je nosila naslov najdramatičnije priče, a sve je počelo još u vrijeme kandidature u znaku čvrstog stava o tome kako će sve biti elektronski obrađeno. Tako će se zapravo po prvi put u povijesti mjerenja rezultata i informiranja provesti kompjutorska obrada podataka s ciljem najbržeg dobivanja informacija za vrijeme natjecanja i memoriranja najvažnijih podataka zanimljivih za novinare. Na taj su se način mogli dobiti svi osnovni podaci o sportašima, trenerima ili drugim osobama.⁴⁵⁹

Skupocjeni alfanumerički semafori s računalima kupljeni su i instalirani na Gradski stadion, Kompleks bazena i Veliku dvoranu. Na tim je mjestima tehnologija pokazala svoj sjaj kroz precizne kronometre, foto-finiše, mobilne semafore i uređaje kontrole startne pogreške. Uređajima su upravljali posebno obučeni operateri, programeri i mjeritelji.⁴⁶⁰ Spikeri i spikerice, ton-majstori, asistenti tona, brojno tehničko osoblje i dobro odabrana oprema omogućili su da MIS zaista lijepo zvuči. Primjena magnetoskopa omogućavala je naknadno emitiranje snimljenog događaja, uključujući i neograničen broj ponavljanja u sporoj tehnici.⁴⁶¹

Medijske službe bile su osnovni faktor koji je spajao Igre s okolinom. U tu su svrhu instalirane središnje komunikacije: telefonske kabine, kabinski posrednici, novinarska mjesta s telefonima, teleprinteri i telefoto-uređaji. Na tisuće je informacija i izvještaja izgovoreno u slušalice ili otipkano. Fotografije su u režiji telefota putovale državama i kontinentima. Telekomunikacije su u službi informiranja bile više od 90 000 minuta. Bilo je to vrijeme televizije i radija. Preko veza na stotine TV komentatora domaćih i stranih

⁴⁵⁷ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 252.

⁴⁵⁸ Isto, 221.

⁴⁵⁹ Skataretiko, *Vodič za štampu*

⁴⁶⁰ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 221-222.

⁴⁶¹ Isto, 221-223.

televizijskih kuća plasirali su svoje reporterske sposobnosti u viđenjima događaja i ljudi u 8 000 minuta. Radio je teško držao korak s televizijom. Svojim je slušateljima ponudio 3 378 minuta. U izravnim prijenosima i drugim načinima uključivanja, programima i satnicama, utrošeno je 56 sati i 18 minuta emitiranja. Ovim ključnim vezama ostvaren je kontakt sa svijetom u najširem smislu te riječi. Podsustav internih komunikacija bio je osnovni preduvjet učinkovitog koordiniranja, rukovođenja i kontroliranja organizacijskog procesa, a realiziran je preko mini-sistema telefonskih i interfonjskih centrala, radioveza i induktorskih telefonskih veza. Jedinice JNA preuzele su kompletnu realizaciju i korištenje radioveza u sljedećim sportovima: biciklizmu, kajaku, jedrenju, hodanju, veslanju, maratonu te u svim momčadskim i pojedinačnim natjecanjima. Najveći broj radiostanica, njih čak 50, bilo je potrebno osigurati kod jedrenja zbog istovremenog sudjelovanja triju klasa jedrilica na dva regatna polja.⁴⁶²

Na kopirnim je aparatima umnoženo oko 5 000 000 informacija. „Unis“ je dao 610 pisanih strojeva s tipkovnicama svih zemalja sudionica besplatno na raspolaganje. Za izvještavanje novinara korišteno je 25 ekranskih terminala s tipkovnicama, jedanaest pisara i pet brzih pisara. Kako bi se unijeli podaci o natjecanjima, osiguralo se 20 ekranskih terminala i 22 pisara. Podaci o natjecateljima, sucima i službenicima unosili su se preko osamnaest ekranskih terminala s tipkovnicama i dvanaest pisara. Akreditirani su novinari raspolagali s 256 telefona, 53 teleprinterima i devet tele-foto uređaja. Ukupno trajanje korištenja svih telekomunikacija iznosilo je 1 508 sati i 52 minute. Najveći je pothvat u povijesti jugoslavenskog sporta bilo manipuliranje i održavanje telekomunikacijskih veza, za što je angažirano preko 200 radnika.⁴⁶³ Čak je 15 prevoditelja „Tezekasa“ iz Splita prevelo 1 400 raznih stranica teksta na engleski, francuski, španjolski i talijanski jezik. Također su bili na usluzi na svim konferencijama za novinare, na kojima su prevodili simultano i konsekutivno.⁴⁶⁴

⁴⁶² Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 223-225.

⁴⁶³ Isto, 253-255.

⁴⁶⁴ „Prevedeno 1400 stranica“, *Mediterranpress*, 29. rujna 1979., 8.

Dizajn

Slika 3. Službeni znak Osmih mediteranskih igara⁴⁶⁵

Službeni znak Mediteranskih igara tri su pravilna i vodoravno povezana kruga. Znak je izveden iz olimpijskog znaka i simbolizira osnovni moto Igara: sport, prijateljstvo i mir na Mediteranu. Dizajnirao ga je zagrebački dizajner Borislav Ljubičić. Iako zapravo usvojen tek nakon tri uzastopna natječaja, ovaj je znak do danas ostao službeni simbol Mediteranskih igara.⁴⁶⁶ Uprava Igara izdala je priručnik *60 stranica formata A3* koji je predočio službene simbole Igara: znak, logotip, službeno pismo, program boja, standarde formata, maskotu, piktograme sportova i ostale vizualne komunikacije. Angažman za cjelokupan posao dizajna dobio je Centar za individualno oblikovanje iz Zagreba s Timom za vizualne komunikacije. Prihvaćenost dizajna dala je najveću propagandnu i komercijalnu korist koja je dotad ostvarena u Jugoslaviji. Izrađena su ukupno 94 idejna i izvedbena rješenja, 30 licenci za marketing, 33 inženjerska dizajna za sportske objekte MIS-a. Kreativnost i originalnost osigurale su Igrama visok ugled, a autorima mnogobrojna priznanja. Što se tiče vizualnog identiteta, plava boja javljala se kao temelj u okviru programa od deset boja. Sredozemna medvjedica, Adriana, službeno je bila prihvaćena kao maskota MIS-a. Željelo se privući pažnju javnosti na činjenicu da je ta vrsta jako rijetka i gotovo istrijebljena jer je ribarima kidala mrežu. Dizajnirao ju je Oskar Kogoj, član Tima za vizualnu komunikaciju.⁴⁶⁷

⁴⁶⁵ http://www.splitskerazglednice.net/2012/05/mis-1979_24.html (14. 7. 2014.)

⁴⁶⁶ Markovina, „Mediteranske igre Split“, 540-541.

⁴⁶⁷ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 257-265.

Smještaj i prehrana

Kako bi atmosfera bila što ugodnija i stimulativnija s ciljem postizanja dobrih sportskih rezultata, smještaj sportaša na svim velikim natjecanjima predstavljao je jedan od ključnih preduvjeta. Ono što je Split razlikovalo od dotadašnjih gradova domaćina Igara bila je originalna ideja o osiguravanju smještaja u hotelima – udobno, a jeftino. Tako bi se zaobišli brojni financijski i tehnički problemi, a bila bi podignuta kvaliteta boravka. Što je vrijeme više odmicalo, na površinu su počeli izbijati i određeni nedostaci. Najveći od njih bio je veliki stupanj raspršenosti. Split je svoje goste trebao rasporediti u desetak objekata na pravcu dugom 40 kilometara. Taj problem povlačio je za sobom i niz drugih: otežana organizacija prometa, akreditacija, sigurnost, kultura, zabava, društveni život i sl. Ovakva bi rascjepkanost zasigurno bacila sjenu na temeljnu ideja Igara o zbližavanju naroda i ljudi. U konačnici, s 2 700 kreveta hotel „Medena“ u Trogiru proglašen je sportskim naseljem. Novo apartman-naselje, Medenu II, radnici Građevinskog poduzeća „Lavčević“ podigli su u roku od sedam mjeseci. Naselje je imalo ukupno 77 dvoetažnih kućica sa 616 kreveta i posebnim objektima s 82 kreveta. Sportašima i sportašicama bili su na usluzi i poštanski ured, banka, frizerski salon, brijačnica, kavana, šalteri turističkih agencija te suvenirnica.

Postojeći restoran trebalo je prenamijeniti u samoposlužnu blagovaonicu. Moralo se raspolagati prostorima za treninge, masažu, fizikalnu terapiju, zdravstvenu službu i slične djelatnosti. Razni službenici i gosti odsjeli su u hotelima „Lav“, „Bellevue“ i „Palace“, a novinari, reporteri i snimatelji u „Marjanu“, „Splitu“ i „Parku“. Ipak, potkrala se jedna greška. Iskorištenost kapaciteta za „Lav“, „Bellevue“ i „Palace“ iznosila je 36%. Stotine praznih, a plaćenih kreveta.⁴⁶⁸

S druge strane, podneblje, vjera, utjecaj društva, različitosti flore i faune i još niz faktora doveli su do diferencijacije kuhinje. Eminentni stručnjaci za kulinarstvo napravili su jelovnik MIS-a unaprijed za sve dane trajanja Igara i trudili su se ugoditi ukusu šireg sloja korisnika. U pripremnom su razdoblju provedena ispitivanja kvalitete namirnica i izbora jela. Drugo pitanje odnosilo se na serviranje jela. Samoposluživanje je odnijelo pobjedu nad tradicionalnom konobarskom poslugom jer je bilo jednostavnije i efikasnije, a primjenjivalo se samo u Sportskom naselju. Za zaposlenike u organizaciji Igara tiskani

⁴⁶⁸ „Na Igrama 25 000 sudionika i gostiju“, *Mediterranpress*, 20. rujna 1979., 2.

su posebni bonovi koji su se mogli koristiti na cijelom području održavanja Igara. Problem bezalkoholnih napitaka riješen je tako da su sportaši dobili besplatno premijerno proizveden sok *Mediteran* splitske vinarije „Dalmacijavino“. Isto tako tekla je i popularna *Coca-Cola*. Nahriniti tisuće ljudi vrlo je zahtijevan posao, a kontrola svježih namirnica i gotovih jela bila je vrlo temeljita.⁴⁶⁹

Slika 4. Bezalkoholni napitak *Mediteran*⁴⁷⁰

Servisi

Servisi su obuhvaćali širok opseg poslova. Prava je šteta bila što priroda tih poslova nije ostavljala više mjesta za upoznavanje povijesno-kulturnih znamenitosti čitave Dalmacije. U suradnji sa splitskim omladinkama i omladincima uspostavljen je specijalni servis gledatelja na sportskim objektima čiji su zadaci bili održavanje reda na ulicama i u gledalištu, razvođenje, usmjeravanje i pomaganje posjetiteljima, kao i čišćenje interijera objekata u stankama natjecanja. Ipak, trajno održavanje čistoće na sportskim objektima nije moglo trpjeti površnost pa je u tu svrhu formirana posebna služba koja je pružala temeljitiji tretman. Više od 7 000 službenika, organizatora svih vrsta, sudaca, delegata, medicinskog osoblja, radnika *press-centra*, snimatelja, hostesa, protagonista ceremonijala, čistačica i čistača, pomoćnog tehničkog i drugog osoblja dobilo je adekvatne kostime različitih brojeva i boja.⁴⁷¹

⁴⁶⁹ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 237-239.

⁴⁷⁰ Mihaljević Jurković, „Mediteranske igre“

⁴⁷¹ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 244-246.

Najpopularnija i najosobitija figura koja je privlačila pažnju mnogih bila je hostesa. Pretenciozno programirana, prigodno doškolorvana i odabrana u znaku pune strogosti živjela je u složenoj ulozi 20-ak dana. Neke od karakteristika koje su je morale krasiti bile su sljedeće: obrazovanost, inteligencija, spretnost, šarmantnost, rafiniranost u ponašanju i ophođenju, smisao za diplomaciju i interes za sport.⁴⁷² Polaznice su se morale obvezati da će pohađati nastavu i sve poslovne prakse vršiti osobno i u skladu s planom nastave i potrebama prakse te da će raditi u svako vrijeme ravnajući se prema rasporedu rada i dežurstava. Rad su trebale obavljati prema nalogima svog neposrednog rukovoditelja kojem su bile odgovorne. Od njih se očekivalo da u svakom trenutku budu uredno odjevene u službenu odjeću MIS-a. Uprava je polaznicama evidentirala svaki dan nastave i prakse, po završetku je davala odgovarajuću potvrdu/svjedodžbu, osiguravala im je besplatnu hranu i bezalkoholno piće te su službenu odjeću mogle zadržati.⁴⁷³

Uloga JNA

Najsloženiji i najosjetljiviji zadaci tražili su visok stupanj discipliniranosti i organiziranosti. JNA je u okviru Jedinice JNA za podršku MIS-u pružila pomoć prilikom provedbe ceremonijala, natjecanja te zdravstvene zaštite. Operativni centar Igara također je trebao njezinu pomoć, a u igri su još bile i radioveze, telekomunikacije, prijevoz osoba te opreme. Pripadnici JNA, njih 900, sami su tvorili skladne scenske likove, sa splitskim pionirima i omladinom znak MIS-a s tekstem: Split 1979.

Njihova se pomoć nije zadržala samo na području Splita. Oni su asistirali u Šibeniku prilikom natjecanja u veslanju i kajaku, u Sinju prilikom konjičkih disciplina, u Stobreču prilikom gađanja glinenih golubova i drugih meta, a osiguravali su i jedrenje u Bračkom kanalu. Ustrajno su pratili i događaje u Velikoj dvorani, na Kompleksu bazena i Gradskom stadionu. Natjecanjima u maratonu, hodanju i biciklizmu dali su estetski i funkcionalni okvir. Ne smije se zaboraviti ni osiguravanje tehničkih sredstava, tj. plovila i vozila različitih kategorija, radiostanica, RR uređaja, induktorskih telefonskih centrala, telefona, teleprinter a i druge opreme. JNA je aktivirala i dio svog sanitetskog potencijala i kadra, primjerice liječnike – specijaliste i bolničare, te od tehničkih sredstava nosila, sanitetska vozila, helikopter te komplet za opremu ambulanti. Dio kreveta Vojne bolnice bio je

⁴⁷² Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 244.

⁴⁷³ Ugovor o osposobljavanju za zvanje hostese Mediteranskih igara i obavljanje prakse na MIS-u.

pripravan u slučaju hospitalizacije. Školski centar JNA s potpuno opremljenim sportskim poligonom bio je izvrsno rješenje za treninge sportaša. Može se zaključiti da je JNA u potpunosti izvršila svoj zadatak. Bijela mornarska uniforma savršeno je asocijala na pravi mediteranski ugođaj, a ujedno je bila i simbol reda i sigurnosti.⁴⁷⁴

Ceremonije otvaranja i zatvaranja Igara

Radio, televizija i drugi mediji stvarali su atmosferu kulture upoznavanja, zbližavanja i iščekivanja zajedničkog nastupa svih sportaša. Otvaranje je bilo najavljeno dan prije početka Mediteranskih igara u 20 sati svečanom akademijom u obnovljenom HNK. Gosti i uzvanici imali su priliku nakon himne slušati *Partizansko kolo* Silvija Bombardellija, kantatu *Golemi Pan*, mješoviti zbor i orkestar Josipa Hatzea, stavke iz *Istarske suite*, *Uspavanku* i *Tanec Matka Devčića*, *Kolo Dalmatinka* Ive Tijardovića te uvod i završno kolo iz opere *Ero s onoga svijeta* Jakova Gotovca. Svečani su koncert, pod dirigentskom palicom Oskara Danona, održali Zagrebački simfoničari RTZ, Zbor RTV Zagreb i Zbor HNK Split.⁴⁷⁵ Svečanost otvaranja Osmih mediteranskih igara započela je 15. rujna 1979. godine na Gradskom stadionu u Poljudu. Igre je otvorio predsjednik SFRJ-a Josip Broz Tito.⁴⁷⁶

Đurđica Bjedov, Miro Cerar i Stipe Božić podigli su zastavu MIS-a na počasni jarbol. Povezanost organizatora Igara simbolički je izražena nastupom alžirskog i jugoslavenskog folklornog ansambla te predajom zastave Igara od strane gradonačelnika Alžira Mustafe Kemala Medjaonija predsjedniku SO Split Vjekoslavu Viđaku. Vodokok koji je bio u funkciji za trajanja Igara aktiviralo je 60 djevojaka s četrnaest amfora napunjenih morem s obala mediteranskih zemalja sudionica Igara u Fontanu prijateljstva. Način na koji su Igre otvorene bio je veličanstven i dostojanstven. Osobe koje su doprinijele tom ostvarenju bile su: dizajner Borislav Ljubičić, književnik Jure Kaštelan, skladatelji Ivan Kuljiš, Nikica Kalogjera i Branko Karakaš, kostimografkinja Jagoda Buić, koreografi Tihana Škrinjarić, Dubravka Maletić i Ivan Ivaničan te redatelj Kosta Spajić. Oni su, uz pomoć svih ostalih, dali Igrama prepoznatljive oznake univerzalnosti, humanizma, plemenitosti i trajnosti. Postojao je i kulturni program za svaki dan održavanja Igara, kao

⁴⁷⁴ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 269-273.; Usp. „Velika pomoć Armije“, *Mediteranpress*, 17. rujna 1979., 3.

⁴⁷⁵ „Svečani koncert“, *Mediteranpress*, 14. rujna 1979., 6.

⁴⁷⁶ Isto

i zabavni događaji. Izašlo je i petnaestak knjiga, monografija i edicija. Filmska je umjetnost obogaćena *Revijom filmova iz mediteranskih zemalja* te dokumentarnim filmom *Umjetnost na tlu Jugoslavije*.⁴⁷⁷

Nakon petnaest dana natjecanja, zabave i druženja, točnije 29. rujna 1979. godine, na Gradskom je stadionu u Poljudu, nakon nogometnog finala, započeo program zatvaranja Mediteranskih igara. Uz vatromet, zagrljaje i pozdrave Igre su svečano zatvorene.

Zaključak

Mediteranske su igre Splitu donijele novi arhitektonski i prometni izgled, ali su bile i važan faktor prilikom odlučivanja o budućim sportskim događajima u Jugoslaviji. Mada je Split bio najmanji grad u kojem su se održale Igre, imao je sve kako bi Igre što uspješnije organizirao, od organizacije do volontera. Po mnogim je stvarima bio i pionir u organizaciji, poput kompjutorske obrade podataka, smještaju svih akreditiranih osoba u postojeće hotele, raspršenosti Igara u više dalmatinskih gradova itd. Osim u sportu, motiv prijateljstva i suradnje provlačio se i cjelokupnom organizacijom Igara. Putem socijalističkog samoupravljanja i sistema društvenog dogovaranja između svih socijalističkih republika i socijalističkih autonomnih pokrajina dogovoren je model financiranja MIS-a. Ljudske snage u to su vrijeme, od političkog vrha do radnika, zasigurno davale najviše od sebe. U kratkom roku moralo se toliko toga izgraditi i dogovoriti. Kritika i uočenih propusta uvijek ima, ali kada je riječ o MIS-u, nije se radilo o nečemu što bi potkopalo ljudski trud i cjelokupnu organizaciju Igara.⁴⁷⁸

⁴⁷⁷ Pezo, *VIII. mediteranske igre*, 131-135.

⁴⁷⁸ Mihaljević Jurković, *Mediteranske igre*, 73.

Popis slika:

Slika 1. Službeni plakati Osmih mediteranskih igara.....	193
Slika 2. Prigodne poštanske markice	198
Slika 3. Službeni znak Osmih mediteranskih igara	203
Slika 4. Bezalkoholni napitak Mediteran	205

Popis kratica:

EPP – Ekonomsko propagandni program

GP – Građevinsko poduzeće

IKB – Istarska kreditna banka

IKOM – Industrija komunalne opreme i mjerila

JAT – Jugoslavenski aerotransport

JNA – Jugoslavenska narodna armija

SSSR – Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika

MIS – Mediteranske igre Split

RSD – Radničko sportsko društvo

RTZ – Radiotelevizija Zagreb

SFK – Savez za fizičku kulturu

SFRJ – Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

SO – Skupština općine

SR Hrvatska – Savezna Republika Hrvatska

Zajednica jugoslavenskih PTT poduzeća – Zajednica jugoslavenske pošte, telegrafa i telefona

Zbor HNK – Zbor Hrvatskog narodnog kazališta

Zbor RTV – Zbor Radiotelevizije

Bibliografija

Monografije

Mihaljević Jurković, Matea. „Mediteranske igre u Splitu 1979. godine“, diplomski rad, Filozofski fakultet u Splitu, 2014.

Pezo, Vladimir *et al.*, ur. *VIII mediteranske igre, Split 1979*. Zagreb: Centar za industrijsko oblikovanje, 1983.

Skataretiko, Vera *et al.* *Vodič za štampu*. Split: Slobodna Dalmacija, 1979. ili 1980.

Izveštaj o pripremama i organiziranju VIII. mediteranskih igara, Split 1979. Split: Vojna štamparija, 1977.

Članak u zborniku radova

Markovina, Dragan. „Mediteranske igre Split 1979.: Presudni korak u modernizaciji grada.“ U: *Spalatumque dedit ortum*, ur. Ivan Basić, Marko Rimac, 535-554. Split: Filozofski fakultet – Odsjek za povijest, 2014.

Članak u časopisu

Zekić, Jasenko. „Mediterranske igre u Splitu – odrazi političke dimenzije u tiskanim medijima“. *Časopis za suvremenu povijest* 48 (2016), br. 1: 97-117.

Članci u novinama

„Izlog marketinga“, *Mediterranpress*, 10. rujna 1979.

„Na Igrama 25 000 sudionika i gostiju“, *Mediterranpress*, 20. rujna 1979.

„Od Aleksandrije do Splita“, *Mediterranpress*, 14. rujna 1979.

„Prevedeno 1400 stranica“, *Mediterranpress*, 29. rujna 1979.

„Sa simbolima MIS-a više od 120 milijuna proizvoda“, *Mediterranpress*, 17. rujna 1979.

„Svečani koncert“, *Mediterranpress*, 14. rujna 1979.

„Velika pomoć Armije“, *Mediterranpress*, 17. rujna 1979.

„Zlatnici i marke“, *Mediterranpress*, 18. rujna 1979.

Građa Muzeja sporta (Split)

Muzej sporta. Izvještaj marketinga

Muzej sporta. Izvještaj o financiranju VIII mediteranskih igara – Split 1979.

Muzej sporta. Sinopsis za kratkometražni dokumentarni film/propagandu – Grad Split – športska metropola Jugoslavije

Muzej sporta. Ugovor o osposobljavanju za zvanje hostese Mediteranskih igara i obavljanje prakse na MIS-u

Muzej sporta. Ugovor za proizvodnju dokumentarnog filma „Split sportska metropola Jugoslavije“. Split, 1971.

SUMMARY

Sport has always represented a very important component of human life. In sports, people from around the world meet each other regardless of race, culture, religion, gender and nationality. It is an area of mutual interdependencies between the ideals of cooperation, friendship and equality, an area in which people can attain notable achievements, break records and test their own limits. In addition, sport is the intersection of all human activities. Preparation of sport events is best reflected on the economic, social and technological aspects. These are some of the indicators of the organizer's status and cultural background. An example of such a major sporting event are the Mediterranean Games, competition which every four years brings together athletes from the Mediterranean at the same location. The organizer of the eight Mediterranean Games, in 1979, was the city of Split, then a part of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. It was an unprecedented sporting spectacle which built the reputation of Yugoslavia and which, in many ways, marked a real revolution. This article showcases sporting facilities that were purpose-built, ways the event was funded and the roles the media, marketing, advertising and JNA had on the event, as well as how Split got to host the games and what that meant for the society then and now regarding the development of sports on a national and international level.

Keywords: *sport, the Mediterranean Games, Split, Yugoslavia, sports facilities, funding of games, marketing, advertising, media, JNA, services*